

گنجینه تاریخ ادبیات کودکان و نوجوان

تربیت

نامه‌ای در قواعد تعلیم و تربیت اطفال
اندر زمانه لرد برلی

ژنرال میرزاسی خان کاشانی

به کوشش: اسطیقا معتمدی

www.ketab.ir

سرشناسه: کاشانی، تقی‌بن محمد هاشم، ۱۲۵۶-۱۳۹۹ ق.
عنوان و نام پدیدآور: تربیت، نامهای در قواعد تعلیم و تربیت اطفال و اندرزنامه لرد برلی / میرزا تقی خان
کاشانی؛ به کوشش لسفندیار معتمدی؛ ویراستار متن پژوهشی هاله سینایی نوبندگانی؛ مشاور علمی
ترکس پدram؛ ویراستار متن رساله فاطمه‌سادات میرصانع.
مشخصات نشر: تهران: مدرسه، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۸۴ص.؛ مصور.
فروست: مجموعه گنجینه تاریخ ادبیات کودک و نوجوان؛ ۴/ دبیر مجموعه سیدعلی کاشفی خوانساری.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۱۵-۲۱-۱۰۱۰-۱۴ / دوره ۱: ۹۷۸-۹۶۴-۸۱۵-۱۴-۱۴

وضعیت فهرست‌نویسی: فیها
موضوع: آموزش و پرورش - ایران - تاریخ - قرن ۱۳ق.
موضوع: History - Education - Iran - 19th century

موضوع: کاشانی، تقی‌بن محمد هاشم، ۱۲۵۶-۱۳۹۹ ق.
شناسه افزوده: برلی، لرد

شناسه افزوده: معتمدی، لسفندیار، ۱۳۱۷ - گردآورنده

شناسه افزوده: میرصانع، فاطمه‌ساداته ویراستار

شناسه افزوده: کاشفی خوانساری، سیدعلی، ۱۳۱۵ -
شناسه افزوده: Kashi Khashari, Ali

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷/۵۶۰۴/۱۳۱۵/۱
رده بندی دیویی: ۳۷/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۶۶۷۷

نا‌ما، پژوهش و برنامهریزی آموزشی / وزارت آموزش و پرورش
مجموعه گنجینه تاریخ ادبیات کودک و نوجوان / ۴

تربیت؛ نامه‌های قواعد تعلیم و تربیت اطفال

دبیر: سیدعلی کاشفی خوانساری

تویند: زینال میرزا تقی خان کاشانی

گردآورنده: لسفندیار معتمدی

ویراستار متن پژوهشی: سینایی نوبندگانی

مشاور علمی: ترکس پدram

ویراستار متن رساله: فاطمه‌سادات میرصانع

مدیر هنری: احمد قائمی مهدی

طراحی یونیفرم جلد: کوروش پارسا نژاد

صفحه آرا: سعید بهرامی دارستانی

چاپ اول: ۱۳۹۷ / شمارگان چاپ اول: ۵۰۰ نسخه / لیتوگراف: لاج

چاپ و صحافی از: چاپ لوح / حق چاپ محفوظ است / ISBN 978-964-08-1502-1

نشانی: تهران، خیابان سیه‌قدق‌رنی، پل کریمخان زند

کوچه شهید محمود حقیقت طلبه شماره ۸

تلفن: ۰۲۲۴-۸۸۸۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ / دورنویس (فاکس): ۰۲۲۸-۸۸۹

MadresehPub

MadresehPub

www.madresehpub.ir

فهرست

مقدمه ناشر / ۷

پیشگفتار دبیر مجموعه / ۹

نقد و بررسی رساله تربیت / ۱۳

سخن مصحح / ۱۳

روزشمار زندگی میرزا تقی خان کاشانی / ۱۶

زندگی نامه میرزا تقی خان کاشانی / ۱۷

خدمات میرزا تقی خان کاشانی / ۲۱

انتشار روزنامه / ۲۱

تأسیس مدرسه / ۲۵

تأسیس انجمن / ۲۹

کشف معادن / ۳۰

تهیه نقشه راهکارها و سدها / ۳۱

آثار میرزا تقی خان کاشانی / ۳۳

میرزا تقی خان، مرد کار و عمل / ۳۸

پایان کار و زندگی میرزا تقی خان / ۴۱

نگاهی به رساله تربیت / ۴۱

وضعیت تعلیم و تربیت در ایران / ۴۲

اصلاح نظام آموزشی و تعلیم و تربیت نوین / ۴۹

اصلاحات آموزشی / ۵۱

فهرست منابع / ۵۵

متن کامل رساله تربیت / ۵۹

متن اندرزنامه لرد برلی / ۱۳۳

* پیشگفتار دبیر مجموعه *

اهمیت جست‌وجوهای تاریخی و تحلیل یافته‌های آن در تمام زمینه‌های پژوهشی امری بدیهی است. برخلاف باور جاری، ادبیات کودک و نوجوان نوین ایران (به معنای عام آن)، نه از دوره پهلوی بلکه از دوره قاجار و عصر ناصری آغاز شده است و با وجود اینکه نزدیک به ۲۰۰ سال از انتشار نخستین کتاب‌های کودک و نوجوان به زبان فارسی می‌گذرد، تاکنون برای باز نشر و تحلیل نخستین آثار این حوزه اقدام روشنی صورت نگرفته است. گفتنی است اهمیت بررسی و باز نشر چنین آثاری نیز در این است که هر یک از این آثار سه‌دهه‌ای از آغازگر انتشار گونه‌ای از کتاب‌های کودکان و نطفه‌های در نشر کتاب‌های فارسی بوده‌اند.

این خلأ چنان پررنگ بوده که بسیاری از مورخان ادبی دوره پهلوی و پس از آن، آغاز انتشار کتاب‌های کودک و نوجوان را در ایران دهه‌های ۲۰ یا ۳۰ میلادی در این میان شاید مرتبط‌ترین و متناسب‌ترین نهادی که هر دو امر به این حوزه توجه و اهتمام داشته، وزارت آموزش و پرورش و زیرمجموعه‌های آن باشد؛ چراکه:

- بیشتر کتاب‌های کودک و نوجوان دوره قاجار ماهیت آموزشی داشته‌اند و در تاریخ و سیر تحولات آموزش و پرورش، نقشی اساسی ایفا کرده‌اند.
- متولی مجوز انتشار، ثبت و آرشیو کتاب در

بیشتر سال‌های بازه زمانی مورد بررسی، وزارت معارف (آموزش و پرورش) بوده است و قاعدتاً باید کامل‌ترین اطلاعات و اسناد را در این سازمان جست‌وجو کرد.

- مهم‌ترین نهاد متولی کودکان و نوجوانان و خواندنی‌های آن‌ها هنوز هم وزارت آموزش و پرورش است.

با توجه به توضیحات مزبور، پیشنهاد چاپ و بازنشر چنین آثاری با انتشارات «مدرسه» در میان گذاشته شد. کمیته است «مدرسه برهان»، ناشر تخصصی وزارت آموزش و پرورش در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و متولی تمین منابع مطالعاتی و آموزشی آموزگاران و پژوهشگران عرصه تعلیم و تربیت است که خوشبختانه با استقبال آن از پیشنهاد یادشده، مقرر شد کتاب‌های برگزیده کودک و نوجوان ایران که تا پایان دوره قاجار (۱۳۴۴ ه. ق. - ۱۳۵۴ ه. ش - ۱۹۲۵ م) در ایران یا خارج از ایران منتشر شده‌اند، ضمن بررسی و تحلیل، از نو تجدید چاپ شوند.

گفتنی است در گزینش کتاب برای بازنشر به ملاک‌هایی چون تقدم تاریخی، پیشرو و ابداعی بودن ارزش‌های ادبی، تأثیرگذاری اجتماعی، فرهنگی و... توجه شده است.

بدیهی است از آنجا که هدف این مجرعه بررسی تاریخ نشر کتاب‌های تأثیرگذار اجتماعی است، طرح دربرگیرنده رساله‌ها، اشعار و آثاری نخواهد بود که به صورت دست‌نویس از آن دوران باقی مانده‌اند و در محدوده تاریخی مورد نظر در قالب کتاب و نشریه منتشر نشده‌اند.

افزون بر موارد پیش گفته، دربارهٔ کمیت و گستردگی کتاب‌های کودک قاجاری منتشر شده در ایران نیز متأسفانه اطلاعات کامل و جامعی در دست نیست.

با این حال مجموع کتاب‌های چاپ سربی دورهٔ اول و دوم و همچنین کتاب‌های سنگی این دوره، حدود ۳۰۰۰ عنوان تخمین زده می‌شود که براساس اطلاعات موجود حدود ۱۵ درصد از این تعداد یعنی حدود ۳۰۰ عنوان کتاب کودک و نوجوان (کتاب‌های بچه‌خوانی، یعنی نشر کتاب‌های متون قدیمی، به‌علاوهٔ کتاب‌های تألیفی و ترجمهٔ معاصر) بوده است. همچنین به این تعداد باید کتاب‌های کودک و نوجوان فارسی را نیز که در آن دوران خارج از مرزهای ایران در هندوستان، افغانستان، ترکیه، آذربایجان، گرجستان و... نقل چاپ شده، افزود که تعداد تقریبی این کتاب‌ها نیز در این عنوان است.

افزون بر این، تعداد کتاب‌های کودک و نوجوان غیرفارسی را که از دورهٔ محمدشاه قاجار تا پایان سلطنت قاجار به خط یا زبان‌های عبری، راشی، ابغنی، آشوری، ترکی یا خطوط ابداعی، کردی، گیلکی و... در ایران منتشر شده‌اند، می‌توان ۵۰ عنوان تخمین زد. مجموع کتاب‌های کودک و نوجوان این دوره را نیز می‌توان ۴۰۰ عنوان تلقی کرد که در این طرح به تدریج کتاب‌های تأثیرگذار و برجستهٔ آن شناسایی و معرفی خواهد شد.

دربارهٔ پیشینهٔ طرح نیز باید افزود که تاکنون هیچ‌گونه تلاش منسجم و تعریف‌شده‌ای برای بازنشر چنین آثاری صورت نگرفته است و ناشرانی که به بازنشر کتاب‌ها و

رساله‌های قدیمی توجه دارند، هیچ‌یک تاکنون طرح و برنامه‌ای در این زمینه نداشته‌اند.

گفتنی است مجموع کتاب‌های کودک و نوجوان بازنشر شده از دوره قاجار از ده عنوان فراتر نمی‌رود که برخی از این آثار برگرفته از مطبوعات اند مانند حکایت «پیر و جوان و درک بهار»؛ برخی برگرفته از نسخه‌های خطی و منتشر نشده‌اند مانند «قصه‌های استاد» و مابقی نیز اغلب بدون مقدمه‌های جامع و تحلیلی هستند. با توجه به توضیحات پیشین به این بازنشر آثار در مجموعه حاضر تلاش شده که تا حد امکان از همکاری و همراهی پژوهندگان فعال در این عرصه استقبال شود.

همچنین تلاش شده تا مقدمه‌ای جامع و تحلیلی، دربرگیرنده اطلاعات کتاب‌شناختی و نشر، معرفی نویسنده و سایر پدیدآورندگان، تحلیل محتوای متن و بررسی تصاویر کتاب، اشاره به جایگاه تاریخی و اجتماعی اثر و تأثیر آن بر مخاطب و... برای هر کتاب نگاشته شود.

در پایان لازم می‌دانم که از مدیر ارجمند و محقق انتشارات «مدرسه»، جناب آقای سیدرضا شاه‌آبادی، اعضای شورا، مدیر هنری، ویراستاران و مؤلفان مجموعه صمیمانه سپاسگزاری نمایم. امید که بازنشر این کتاب‌ها برای مورخان، دانشگاهیان، آموزگاران، نویسندگان، منتقدان، کتاب‌داران، روزنامه‌نگاران و... مفید واقع شود.

سید علی کاشفی خوانساری

زمستان ۱۳۹۶